

UJEDINJENE NACIJE SU PALE NA ISPITU SREBRENICE

UNITED NATIONS ARE SUSPENSION AT THE EXAMINATION OF SREBRENICA

Sažetak

U julu 1995. godine Vojska Republike Srpske je nad Bošnjacima u Srebrenici počinila genocid, a stradalo je oko 8000 Bošnjaka u vrijeme kada je Srebrenica smatrana zaštićenom zonom.

Naime, Vijeće sigurnosti UN-a je 16. aprila 1993. godine donijelo Rezoluciju 819 kojom je proglasilo da „sve strane i drugi Srebrenicu i njenu okolinu trebaju smatrati zaštićenom zonom koja se ne smije oružano napadati niti izlagati nekom drugom neprijateljskom činu.“ Prva grupa vojnika UNPROFOR-a stigla je u Srebrenicu 18. aprila 1993.

Ovo je bila reakcija na izjavu srpskih vlasti 13. aprila 1993. upućenu predstavnicima UNHCR-a da će, ukoliko se Bošnjaci ne predaju i ne pristanu na evakuaciju, u roku od dva dana napasti grad.

Do napada nije došlo, ali je u periodu od aprila 1993. do jula 1995. pretenzija Vojske Republike Srpske da okupira tu teritoriju, protjera i likvidira Bošnjake bila sve očiglednija. Početkom 1995. do enklave je uspijevalo stići sve manje konvoja sa zalihama. U martu 1995. Radovan Karadžić, predsjednik Republike Srpske, izdaje direktivu poznatu kao Direktiva 7 u okviru koje navodi da u Srebrenici treba „svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana(...).“ Reakcija Ujedinjenih nacija je izostala.

Nekadašnji izaslanik UN-a za Jugoslaviju Yasushi Akashi je u više navrata apelirao na Vijeće sigurnosti po pitanju propusta koncepta sigurnih područja, te tražio da se to izmijeni, ali Vijeće nikada nije odgovorilo na to. Nedjelovanje UN-a je ohrabrilo Karadžićeve Srbe da u periodu 6–13. jula 1995. počine genocid. Međunarodni sud pravde u Hagu je genocid presudio 2007. godine.

Ključne riječi: *Srebrenica, zaštićena zona, Rezolucija 819, Ujedinjene nacije, Vijeće sigurnosti, Direktiva 7, etničko čišćenje, genocid*

Summary

In July 1995, the Republika Srpska Army committed genocide against the Srebrenica Bosniaks. Approximately 8,000 Bosniaks were killed at a time when Srebrenica had been proclaimed a protected zone.

Namely, on 16 April 1993, the UN Security Council adopted Resolution 819, which declared that “all parties and others should consider Srebrenica and its surroundings as the protected zone that must not be under armed attack or any other hostile act”. The first UNPROFOR soldiers arrived in Srebrenica on 18 April 1993.

This was a reaction to the statement by the Serbian authorities of 13 April 1993 to the UNHCR representatives that if the Bosniaks do not surrender and agree to evacuate, they will attack the city within two days.

The attack did not occur, but in the period from April 1993 to July 1995, the Republika Srpska Armed Forces’ pretension to occupy that territory, expel and liquidate the Bosniaks became more and more obvious. In the beginning of 1995 the smaller convoys with the stock were reaching the enclave. In March 1995, Radovan Karadžić, the president of the Republika Srpska, issued a directive known as Directive 7 in which he stated that in Srebrenica should be: “Daily conditions of total uncertainty created, unbearable and unpredictability of further survival and the lives of villagers in daily planning and contemplated combat activities ...” The United Nations response is absent.

The former UN envoy for Yugoslavia, Yasushi Akashi, repeatedly appealed to the Security Council on the failure safe areas concept, and requested that this be changed, but the Council never responded. The UN’s inaction encouraged Karadzic’s Serbs in the period from 6th-13th July 1995 to commit genocide. The International Court of Justice in The Hague ruled the genocide in 2007.

Key words: *Srebrenica, Protected Zone, Resolution 819, United Nations, Security Council, Directive 7, Ethnic Cleansing, Genocide*

Uvod

Paravojna formacija Vojska Republike Srpske zajedno sa kolaboracionističkim snagama iz Srbije i drugim je u julu 1995. godine počinila genocid nad Bošnjacima u Srebrenici u kojem je stradalo više od 8.000 ljudi. Međunarodni sud pravde u Hagu je presudio da je u Srebrenici počinjen genocid, a presuda je donesena 2007. godine. Međutim, u velikoj mjeri je pitanje odgovornosti ostalo neriješeno. Srebrenica je u vrijeme kada se dogodio genocid bila proglašena zaštićenom zonom od UN-a. Zapravo, Srebrenica je taj status imala i više od dvije godine kada je taj strašni zločin počinjen. Međutim, sve to vrijeme u Srebrenici su se dešavali zločini,

granatiranje i patnje bošnjačkog stanovništva. Uprkos toj činjenici i tome što je patnja u „sigurnoj“ zoni bila očigledna, reakcija je izostala. Ko je odgovoran? 1993. godine Vijeće sigurnosti UN-a, nakon donošenja rezolucije kojom se garantira status zaštićene zone Srebrenice, šalje trupe UNPROFOR-a kako bi se osigurao mir. Pored trupa UN-a za zaštitu mira veza između ključnih čelnika UN-a i Srebrenice bilo je i nekoliko ključnih osoba na terenu: Yasushi Akashi, Philippe Morillon, Bernard Janvier i dr. Njihov zadatak bio je da redovno izvještavaju Vijeće sigurnosti o stanju na terenu. Uprkos činjenici da je bošnjački narod Srebrenice mjesecima gladovao, bio proganjan, bombardiran i mučen, izostala je bilo kakva reakcija UN-a. Ostaje pitanje koliko je tačno i realno bilo izvještavanje ljudi na terenu, zašto su se čelnici UN-a oglušili na sve vapaje u pomoć i kome je odgovaralo da svijet bude nijem dok sve nije bilo prekasno.

Genocid u Srebrenici i pitanje odgovornosti

Početkom 1993. godine došlo je do oružanih ofanziva i kontraofanziva između Armije Bosne i Hercegovine i Vojske Republike Srpske u okolini Srebrenice u kojima je stradalo mnogo civila. Zbog tako teške situacije mnogo Bošnjaka se iz okolnih sela preselilo u Srebrenicu koja je nakon selidbi brojala između pedeset i šezdeset hiljada ljudi, a slali su se izvještaji o napadima Bošnjaka na Srbe i Srba na Bošnjake. 6. marta 1993. godine je general Philippe Morillon na čelu svojih trupa i sa predstavnicima UNHCR-a ušao u Cersku koja je već bila pod opsadom i na licu mjesta je mogao vidjeti kako se na toj konkretnoj lokaciji dogodio strašan zločin genocida. Međutim, Morillon je negirao bilo kakve znake zločina, a kamoli genocida i nije pokušao na bilo koji način da spriječi daljnje osvajačke napade srpske vojske niti je poduzeo bilo koje mjere zaštite civilnog stanovništva. U svojim izvještavanjima i prema inostranstvu i čelnicima u BiH Morillon je istakao kako on ne primjećuje nikakve znakove masovnih zločina niti spaljenog ljudskog mesa, konstatirajući kako bi to odmah prepoznao s obzirom na prijašnja iskustva koja je imao, konkretno navodeći svoja iskustva u Alžiru. Morillon je lažno predstavio stanje u opkoljenim gradovima kao „žestoke borbe“ i tako poslao, kako to prof. dr. Čekić navodi, „propagandne i falsifikovane izvore saznanja, štiteći srpske zločince“ i koristeći njihove iskrivljene slike dešavanja (Čekić 2012: 85). Nekoliko dana kasnije Morillon odlazi u Srebrenicu i, nakon što je vidio u kakvom užasu i jadu živi stanovništvo, odmah se obratio pripadnicima UNPROFOR-a i pozvao ih da se konvojima probiju do ugroženog stanovništva i pomogne im. Tada se i

obratio narodu Srebrenice garantirajući im zaštitu UN-a. Nažalost, kasnije se ispostavilo da je ta zaštita bila isključivo „deklarativnog karaktera“ sa namjerom da se umiri haotično stanovništvo u panici (Čekić 2012: 86). Na zaista realan teror kroz koji je prolazilo stanovništvo u Srebrenici izvijestila je Sadako Ogata, visoki komesar UNHCR-a, u pismu kojim se obratila generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija u martu 1993. U tom pismu Ogata je istakla sliku Srebrenice u kojoj ljudi umiru od gladi, od posljedica ranjavanja, bez hrane, vode, lijekova, ukoliko prije toga nisu mučki ubijeni. U okviru ovih viđenja je predviđjela i još veći zločin – masakr. Od generalnog sekretara UN-a, tada je to bio Boutros Ghali, zahtijevala je da se njen izvještaj hitno iznese pred Vijeće sigurnosti UN-a. Nažalost, to se nikada nije dogodilo. Jedan od ključnih razloga što se Ghali oglušio na vapaj Ogate za pomoć jeste taj što su u toku bili mirovni pregovori pod pokroviteljstvom Davida Owena i Cyrusa Vancea (tzv. Vance-Owenov mirovni sporazum).¹ Neiznošenje ovog izvještaja pred Savjet bezbjednosti bio je prvi korak ka izdaji Srebrenice. Tokom cijele godine i kasnije, prema UNPROFOR-ovim *izvještajima o situaciji*, nastavljaju se žestoki napadi na srebreničku enklavu.

Naime, u periodu od januara do marta 1993. Vojska Republike Srpske je znatno napredovala i opkolila grad koji je ostao bez vode, hrane i veze sa ostatkom Bosne i Hercegovine. Pod pokroviteljstvom UNHCR-a koji je zadužen za zbrinjavanje izbjeglica iz Srebrenice je u ovom periodu evakuirano između sedam i osam hiljada ljudi, što je išlo znatno u prilog ciljevima Vojske Republike Srpske.² Ova vojska je snažno radila na potpunom zauzimanju enklave koja je bila od strateškog značaja za daljnji napredak zbog blizine grada granici Srbije, a pored toga je bila okružena mjestima pod kontrolom Srba. Vojska Republike Srpske je pokušala prvo prijetnjama ubrzati proces evakuacije prijeteci da će napasti Srebrenicu ukoliko se evakuacije ne nastave i ukoliko se Bošnjaci ne predaju. Ovu prijetnju su pripadnici srpske paravojne formacije uputili predstavnicima UNHCR-a 13. aprila 1993, ističući kako se predaja i masovno iseljenje

---

¹ Ovaj mirovni plan je bio najbolji plan za Bosnu i Hercegovinu jer je predviđao BiH u međunarodno priznatim granicama, ali kao decentraliziranu državu sa deset autonomnih provincija kojima pripadaju značajne funkcije. Iako je ovo bio plan koji je pružao šansu Bosni da se ona očuva u cijelosti, plan je propao jer ga nisu prihvatili bosanski Srbi, ali ni nova administracija SAD-a sa predsjednikom Billom Clintonom na čelu.

² Vojska Republike Srpske je u okviru velikosrpskog projekta težila etničkom čišćenju Bošnjaka sa ovih prostora ili kroz masovne migracije (iseljenje i protjerivanje) ili kroz masovno ubijanje. Iseljenje bošnjačkog stanovništva iz Srebrenice je samo olakšalo napredovanje Vojske Republike Srpske u potpunom zauzimanju tog grada i okolica. Ovim evakuacijama se otvoreno protivila vlast BiH u Sarajevu baš zbog toga što je bilo prepoznato koliko evakuacije doprinose procesu etničkog čišćenja.

moraju nastaviti u roku od dva dana. Podstaknuto ovom prijetnjom, Vijeće UN-a je reagiralo i 16. aprila iste godine donijelo Rezoluciju 819 kojom se Srebrenica i njena okolica trebaju smatrati zaštićenom zono.³ Ovom rezolucijom je propisano da „sve strane i drugi moraju Srebrenicu i njenu okolinu smatrati zaštićenom zonom koja se ne smije vojno napadati niti izlagati bilo kojem drugom neprijateljskom činu.“ (Vijeće sigurnosti: Rezolucija 819, UN). Dva dana nakon usvajanja Rezolucije u Srebrenicu su stigle i prve snage UNPROFOR-a. Brojale su oko 170 vojnika. Međutim, bez obzira što je Rezolucija već bila na snazi, snage Vojske Republike Srpske i Armije BiH su se kretale tim područjem, slali svoje avione i helikoptere tom zračnom linijom ili, kao što je to činila Vojska Republike Srpske, teško naoružane jedinice Drinskog korpusa su opkolile Srebrenicu. Čak je i potpukovnik Thomas Karremas u svojim svjedočenjima izjavio da su srpske snage sprečavale njegovom ljudstvu da se vrate u enklavu, sprečavalo se unošenje municije i opreme i čak konvoji sa osnovnim potrepštinama.

Uprkos donošenju Rezolucije, general Wahlgren je proglasio demilitarizaciju Srebrenice, ne imenujući je zaštićenom zonom kako je proglašena u okviru Rezolucije, tražeći tako sporazum o kapitulaciji koji je podrazumijevao razoružanje Bošnjaka. 25. aprila 1993. godine u Srebrenicu dolazi Misija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, koju je predvodio ambasador Diego Enrique Arrio, kako bi sagledala kompletnu situaciju u tom gradu i o svemu izvijestila Vijeće sigurnosti UN-a. U okviru svog zadatka Misija je i sačinila *izvještaj* koji je poslala Vijeću sigurnosti, a u njemu je detaljno opisano opsadno stanje, katastrofe kojima je izloženo civilno stanovništvo i tendencije Vojske Republike Srpske da se nad Bošnjacima izvodi „usporeni genocid“.⁴ Srebrenica sigurno nije bila sigurna zona. Jedino sigurno u Srebrenici bila je namjera velikosrpskih agresora da istrijebe Bošnjake, a Ujedinjene nacije na te činjenice nisu reagirale. Njihova reakcija završila se formalnim donošenjem Rezolucije. Agresori su na Srebrenicu neprestano ispaljivali granate, čak i nakon proglašenja „sigurne zone“, koje su ubijale i ranjavale civile, ali reakcije nije bilo. Da se na prazna obećanja i formalni boravak UNPROFOR-a u Srebrenici civili ne mogu osloniti, bilo je jasno

---

³ Vojska Republike Srpske je u velikoj mjeri u ovom periodu presretala konvoje sa hranom, lijekovima i drugim potrepštinama, protjerala i ubijala civile. Vijeće sigurnosti je jednoglasno donijelo ovu rezoluciju; nijedna država članica ovog tijela nije bila protiv ni suzdržana po pitanju ove rezolucije. Istovremeno su i druge dvije enklave, Žepa i Goražde, stavljene pod zaštitu UN-a.

⁴ „Onemogućavanje ljekarske pomoći je, po ocjeni Misije Ujedinjenih nacija, genocid. Takvo djelovanje zajedno sa presijecanjem dovoda vode, gasa, struje, aktiviralo je proces usporenog genocida“ (Čekić 2012: 104).

mnogima, ali su pripadnici UNPROFOR-a bili jedini sinonim zaštite za Bošnjake u Srebrenici, iako im tu zaštitu nisu pružili.

Vojnici holandskog bataljona 3 su u Srebrenicu stigli u januaru 1995. godine, a uprkos njihovom dolasku stanje se pogoršavalo. Prilikom primopredaje dužnosti između holandskog bataljona 2 i holandskog bataljona 3 srpske snage su upale u sigurnu zonu i zaposjele kotu Bandijera – „najvažniji objekt s vojno-taktičkog stanovišta na sjeverozapadnom području Srebrenice“ (Čekić 2012: 112). Stanovništvo, svjesno prijetnje koju predstavljaju sva oklopna sredstva i artiljerija koja ih je imala „na dlanu“ opkoljene, isprepadano i uspaničeno, tražilo je od holandskog bataljona da odmah reagira i primora srpske snage da se povuku sa tog položaja. Međutim, reakcija je opet izostala. Početkom ove godine u enklavu je stizalo sve manje konvoja sa hranom, a zalihe hrane, lijekova, municije i opreme i za vojnike UN-a postale su izuzetno skromne.

Stanje za one koji su živjeli u Srebrenici bilo je izuzetno teško. Srušene su i škole pa su djeca nastavu pohađala skoro pa na otvorenom, bez pribora, klupa, table itd. Bošnjaci su počeli umirati od gladi. Situacija je postajala sve ozbiljnija. Radovan Karadžić, predsjednik Republike Srpske, kao odgovor na sve intenzivnije pokušaje međunarodne zajednice da se okonča rat, izdao je tzv. Direktivu 7 prema kojoj treba „izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnom planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvore uslovi totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljeg opstanka i života žitelja Srebrenice i Žepe.“ (izvještaj suđenja Radovanu Karadžiću, MKSJ). Baš kako je i bilo predviđeno ovom direktivom, Vojska Republike Srpske je sredinom 1995. godine prouzrokovala nepodnošljivu situaciju za bošnjačke civile u Srebrenici koji su svakodnevno svjedočili nevjerovatnim zločinima. Svjedoci su primjećivali silovanja, pljačke, ubijanja i odvođenja uglavnom sposobnih muškaraca, ali i djece i staraca. Srpska ofanziva na Srebrenicu započela je 6. jula 1995. godine na oči vojnika UNPROFOR-a čija je reakcija tada izostala. Njihova reakcija je izostala i onda kada su vojnici RS-a srušili pet njihovih punktova u južnom dijelu enklave. Mnogi vojnici UNPROFOR-a morali su se povući u grad, a dosta njih je i napustilo Srebrenicu pa se broj sa oko 600 vojnika smanjio na 400 vojnika. Onim koji su otišli poslije je bilo zabranjeno da se vrate. Odgovor Ujedinjenih nacija opet je izostao. Nakon nekoliko dana od početka ofanzive između dvadeset i dvadeset pet hiljada Bošnjaka je pobjeglo iz Srebrenice u Potočare u nadi da će naći sklonište u bazi UN-a. Nekoliko hiljada ljudi je ušlo u bazu, a ostali su se smjestili oko baze na obližnjim poljanama. U narednih nekoliko dana u Evropi se desio najveći masakr nakon Drugog svjetskog rata. Odvedeno je preko 8.000 Bošnjaka,

mučki ubijeno, sakriveno u masovnim grobnicama, a mnogi su u toku ovog perioda maltretirani, prebijani, zlostavljani na sve moguće načine i mnogim sredstvima od pripadnika paravojne formacije Republike Srpske koji su bili potpomognuti učesnicima iz jedinica JNA i drugim volonterima, konkretno Grcima. Kada su srpski vojni komandanti dobili „zeleno svjetlo“ za izvršenje genocida? 24. maja 1995. godine komandant Mirovnih snaga UN-a u bivšoj Jugoslaviji Bernard Janvier dao je svoju ocjenu uloge snaga UNPROFOR-a u zaštićenim zonama. Ta ocjena je podrazumijevala sljedeće: da je primarni cilj samoodbrana, a zaštita civilnog stanovništva sekundarni. Postavlja se pitanje zašto su dolazili. S tim u vezi, B. Janvier je iznio svoje mišljenje prema kojem bi se UN trebale povući iz Srebrenice, Žepe i Goražda i naposljetku predati Srebrenicu, naslućujući da će istočnu Bosnu zadesiti mnogo gora sudbina od one koju je do tad pretrpjela.

Ostaje pitanje zašto je izostala reakcija UN-a. Prvi problem bila je loša koordinacija ljudi na terenu i delegata u Vijeću sigurnosti. Kako navodi prof. dr. Omer Ibrahimagić, diplomacija primijenjena na Srebrenici od međunarodne zajednice okarakterizirana je „licemjermem, iskrivljavanjem činjenica i lažnim predstavljanjem stanja na terenu u svrhu ostvarivanja velikosrpske i velikohrvatske politike na bh. prostoru“ (Ibrahimagić 2004: 106). I onda kada su izvještaji sa terena prikazivali realnu situaciju i slali vapaj za pomoć Bošnjacima, konkretno u Srebrenici i okolici, delegati u Vijeću sigurnosti i ostali visoki čelnici UN-a oglušili su se na taj vapaj kako ne bi ugrozili vlastite pozicije u međunarodnom sistemu. Nastojali su udovoljiti pogrešnim vizijama i UN se pretvorio u slugu petorice stalnih članova Vijeća sigurnosti koji su djelovali samo formalno i deklarativno, navodno štiteći demokratske i istinske vrijednosti. Koliko je bila besramna uloga UN-a, govori činjenica da se „na patnji bosanskog naroda za više od tri godine obogatilo nekoliko desetina hiljada vojnika UN što platom, što švercerskim poslovanjem“ (Ibrahimagić 2004: 106). Zbog svog odnosa prema Srebrenici (općenito prema Bosni i Hercegovini) visoki čelnici UN-a (konkretno misleći na petorku Vijeća sigurnosti) srozali su se na nivo običnih političara koji jedno govore, a drugo čine i na taj način potpuno degradirali sve vrijednosti koje „brane“ u okviru svog djelovanja. Zaštita Srebrenice svodila se samo na verbalnu zaštitu. Toliko je bila „zaštićena“ da su Srbi bez prepreke ušli u Srebrenicu za vrijeme dok je bila zaštićena zona. Svi faktori koji su mogli doprinijeti sprečavanju grozne tragedije u Srebrenici bili su lažno iskrivljeni i predstavljeni. Zašto je izostala reakcija javnog mnijenja i pritisak na UN? Značajnu ulogu u sprečavanju da se javnost pobuni protiv nedjelovanja u Srebrenici imali su upravo ljudi na terenu. Predstavници UN-a na terenu, posebno Jasushi Akashi koji je bio specijalni izaslanik generalnog sekretara UN-a za bivšu Jugoslaviju, zajedno

sa B. Janvierom i drugim imali su zadatak umanjiti oštrinu agresorskih napada i pokolja u Srebrenici. Srpski agresori su svoje akcije nesmetano provodili jednu za drugom. Reakcija UNPROFOR-a je konstantno izostajala u tolikoj mjeri da formiranje ovih snaga ispada apsolutno sramno. Ove trupe „za zaštitu mira“ su zapravo isključivo „štitile rat“ i sebe (Filipović 2002: 150).

Zaključak

Genocid u Srebrenici je bio i presuđen je bez obzira koliko neki radili na njegovom osporavanju. On je stvaran kao što je stvaran i rat i agresija na državu Bosnu i Hercegovinu koja svjedoči najgorem zločinu nakon Drugog svjetskog rata. Zločin u Srebrenici ne počinje i ne završava u julu 1995. godine. On je počeo 1993. godine i bilo je toliko jasnih znakova da je „etničko čišćenje“ istočne Bosne ključni korak ka ostvarivanju velikosrpskih ideja. UN-ovi ljudi na terenu su svjedočili teroru kroz koji je prolazilo bošnjačko stanovništvo u Srebrenici, Žepi, Goraždu i okolnim mjestima (Bratunac, Konjević-Polje itd.) Apsolutno nikakvu akciju, osim formalne zaštite, nisu ponudili ugroženom narodu. „Ako ljudska zajednica ili neka od zajednica država koje su stvorili Evropljani, ikada bude pokazala, a morat će pokazati, interes i za istinu o svojoj ulozi i istinu o tome što je ona donijela narodu Bosne i Hercegovine, tada neće biti moguće mimoći ni osudu užasnog nemorala i cinizma politike čiji su protagonisti bili Francois Mitterand, John Major, Butros Butros Ghali i njihovi saradnici i nasljednici, sve do kraja rata“ (Filipović 2002: 151).

Za pravdu (međunarodnog suda) možda nije kasno, ali za više od 8.000 ljudi i njihovih porodica pitanje (ne)odgovornosti više nije bitno.

Literatura

1. Čekić, S. (2012) *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Univerzitet u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, str. 60–338.
2. Dobrašin, M., Večernji list: Yasushi Akashi: Da, UN je kriv za srpski genocid u Srebrenici 1995, <http://www.vecernji.hr/svijet/yasushi-akashi-da-un-je-kriv-za-srpski-genocid-u-srebrenici-1995-432098>, napisano 18. 7. 2012, posjećeno 2. 6. 2015.
3. Filipović, M. (2002) *Pitanje odgovornosti za rat u Bosni i Hercegovini 1992–1996. godine*, Svjetlost, Sarajevo, str. 142–166.
4. Glenny, M. (2012) *The Balkans: Nationalism, War and The Great Powers*, Granta Publications, London, str. 634–666.
5. Halimović, Dž., Radio Slobodna Evropa, UN i Srebrenica: Genocid, rezolucija i pitanje odgovornosti, <http://www.slobodnaevropa.org/content/rezolucija-o-srebrenici-kaocin-kajanja-un/27064060.html>, napisano 10. 6. 2015, posjećeno: 11. 6. 2015.
6. Ibrahimagić, O. (2004) *Bosna je odbranjena ali nije oslobođena*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, str. 106–111.
7. Simms, B. (2001) *Najsramniji trenutak: Britanija i uništavanje Bosne*, Allen Lane – The Penguin Press, London, str. 140–180.
8. Tribunal (MKSJ), Suđenje Ratku Mladiću: Direktiva 7, [http://www.sense-agency.com/tribunal_\(mksj\)/karadziceva-quotnezakonitaquot-i-mladiceva-quotzakonitaquot-direktiva-7.25.html?news_id=15335](http://www.sense-agency.com/tribunal_(mksj)/karadziceva-quotnezakonitaquot-i-mladiceva-quotzakonitaquot-direktiva-7.25.html?news_id=15335), napisano 19. 9. 2013, posjećeno 10. 5. 2015.
9. Un official page, Resolution 819, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/819\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/819(1993)), posjećeno 10. 5. 2015.